

Merhaba...

Yeni sayımızla okurlarımızla buluşmanın heyecanını yaşıyoruz. Son sayımızdan bu yana Türkiye'nin hızla değişen yakıcı gündemlerinin arasında bu sayıyı hazırlamak için çok çalıştık. Yine geniş kapsamlı, pek çok sorun alanını içeren, zengin eleştirel pedagoji çalışmalarına kaynaklık edebileceğini umduğumuz bir sayıyla karşınızdayız. Bu sayımızdaki yazıları belirlerken geçen sayımızdan sonra okurlarımızdan gelen görüşleri, yayın meclisimizde yapılan değerlendirmeleri ve eleştirel pedagojinin Türkiye ile dünya gündeminde öne çıkan konularını dikkate alan bir kavramsal ihtiyaç çerçevesiyle hareket ettik.

İlk yazımız, eleştirel pedagojinin merkez kavramlarından olan “diyalog” ile ilgili. Gülistan Gürsel-Bilgin bizim için Freire'nin çalışmalarından hareketle, diyalog kavramını farklı boyutları ile ele alan bir yazı yazdı. Öğrenmeye kaynaklık eden kişilerarası etkileşimleri toplumsal değişme fikriyle ilişkilendiren bu kavram, eleştirel pedagoji uygulamalarının eşitlikçi ve özgürlükçü özünde belirleyici bir yere sahip. Eğitim tartışmalarında sıklıkla günlük dildeki kullanımlarıyla karıştırılan “diyalog”un, eleştirel pedagojinin anlam dünyasındaki özel konumunu bu yazıda ayrıntılarıyla görebilmeniz mümkün olacak.

İkinci yazımız, yine eleştirel pedagojinin olmazsa olmaz konularından katılımcı eylem araştırması ile ilgili. Eser Ördem, araştırma ve eylem arasındaki kalın çizgileri kaldıran bu dönüştürücü metodolojiyi şiddetsiz direniş ve praksis kavramlarıyla birlikte ele alıyor. Öğretmenlerin kendi uygulamalarında gördükleri sorunları sistematik bir uygulamalı araştırma süreci içinde çözmelerine dayanması nedeniyle kimi yazarlar tarafından “öğretmen araştırması” olarak da adlandırılan katılımcı eylem araştırmalarının farklı formlarını bu sayımızdan sonra da yayınlamaya devam edeceğiz.

Bir sonraki yazımızda Fatma Mızıkcı, Batı merkezli eğitim programlarına eleştirel bir teorik yaklaşım sunan Jaoa Paraskeva'nın itinerant program teorisine

yönelik giriş niteliğinde bir yazı yazarak, göçebe, gezici, devingen olarak çevrilebilecek itinerant eğitim programını Türkçeleştirmek konusunda yaşadığı güçlükleri anlatıyor. Eğitim programlarına yönelik eleştirel teorik ve uygulamalı çalışmaları sonraki sayılarımızda da yayınlamayı sürdüreceğiz.

Sınıflardaki eleştirel pedagoji uygulamalarını önemsiyoruz. Bu deneyimlerin eğitimciler arasında dolaşıma sokulmasının bilgi havuzumuzu genişleteceğini ve uygulamaların yaygınlaştırılmasına olanak tanıyacağını düşünüyoruz. İdeal bir fikir olarak eleştirel pedagoji gerçek eğitim/öğrenme ortamlarına taşındığında kimi engeller, sınırlamalar veya imkânsızlıklarla karşılaşılıyor. Dolayısıyla eleştirel pedagoji uygulamaları her zaman bu sınırlar çerçevesinde gerçekleşiyor ve bağlama özgü biçimler alıyor. Ancak en temelde yatan fikir hep aynı: Eleştirel pedagoji, toplumda eşitliğin ve özgürlüğün önündeki engellerin kaldırılmasını ve yeni bir yaşamın kurulabilmesi için gerekli kolektif mücadelelerin olanaklı hale gelmesini hedefliyor. Başka bir deyişle, bize göre ideal eleştirel pedagoji uygulamaları yok; ideal olan hareket halinde olmak, yapmak ve kendi eylemimizi sürekli sorgulamak. Çisem Arda, bu bakış açısına dayanan yazısında, kendi sınıfında ders kitaplarının çizdiği sınırları aşmak için nasıl hareket ettiğini anlatıyor. Bu yazının ardından, benzer bir perspektiften, bir akademisyen olarak kendi eğitim pratiklerini sorgulayan ve bu sorgulama ile birlikte eleştirel pedagoji ile nasıl tanıştığını anlatan Yelda Altunal Gürgen'in yazısı geliyor. Sonrasında Berfin Yamaç'ın nöroçeşitliliğin eğitime tercüme edilmesine yönelik ufuk açıcı önerilerini ve Çiğdem Fidan'ın özel gereksinimli öğrencilerin yabancı dil eğitiminde karşılarına çıkan engellere ilişkin incelikli değerlendirmesini okumanız mümkün. Hep birlikte bakıldığında bu yazılar, sınıflardaki eleştirel pedagoji uygulamalarının nasıl olabileceği hakkında bize fikir veriyor.

Uygulamalarla ilgili bu yazılardan sonra, Sevil Ak Çimenler'in, feminist, ırkçılık karşıtı ve sınıfsal bakış açısı ile Freire'nin özgürleştirici pedagoji çerçevesini genişleten ve bu nedenle de eleştirel pedagoji alanında giderek daha fazla önem kazanan bell hooks hakkındaki yazısı yer alıyor. Kendi biyografik deneyiminden yola çıkan Çimenler, hooks'un eğitim ortamlarında özgürleşmeyi ve özneleşmeyi mümkün kılan pedagojisinin köşe taşlarını sergiliyor.

Ardından eleştirel pedagoji açısından iki önemli çalışma alanına, eleştirel yükseköğretim çalışmalarına ve eleştirel pedagojik mimari tasarımlara dair iki yazı geliyor. İlki, Mete Kurtoğlu'nun, eleştirel yükseköğretim çalışmalarının tarihsel gelişimini, sorun alanlarını ve önemli figürleri ile kavramlarını ele aldığı yazısı. İkincisi ise Eda Pınar'ın okul mekânı tasarımlarının öğrencilerin öğrenme deneyimleri üzerindeki psikolojik etkisini değerlendirdiği çalışması. Her iki yazı da okurlarımıza yapılan bir çağrı niteliği taşıyor: Yazarlarımız, bu sorun alanlarının eleştirel pedagoji açısından önemine işaret ettikten sonra ilgili olan herkesi birlikte çalışmaya davet ediyorlar.

Pelin Taşkın ve Sevgi Ernas, bu sayımızda Türkiye eğitim sisteminin sınıfsal niteliğinin en çıplak göstergesi olan MESEM'ler (Mesleki Eğitim Merkezleri)

hakkındaki yazılarıyla yer alıyorlar. Bu modelin çocuk hakları ve eğitim hakkı bağlamında eleştirisini yapan yazarlar, nihayetinde mevcut mesleki eğitim sistemindeki politik açmazlara işaret ederek sistemin temel haklar bakımından yeniden gözden geçirilmesini öneriyorlar.

Bu yazıdan sonra, geçtiğimiz dönemde yayın meclisi üyelerimizin katıldıkları iki bilimsel toplantı ile ilgili değerlendirme yazıları geliyor. Bu yazılardan ilki 30-31 Mayıs 2025 tarihlerinde İstanbul'da düzenlenen 3. Uluslararası İngiliz Dili Öğretimi'nde Sosyal Adalet: Karmaşa Zamanlarında Dil Eğitimi Sempozyumu. İkincisi ise bu yıl 1-5 Temmuz tarihleri arasında Selanik'te düzenlenen 13. Eleştirel Eğitim Konferansı. Her iki toplantıyı da eleştirel pedagoji dünyası açısından önemli gördüğümüz için bu iki değerlendirmeyi okurlarımızla paylaşmak istedik.

Ardından kavram dosyamız geliyor. Geçen sayımızda "eşitlik" olarak belirlediğimiz dosya konumuzu bu sayımızda "özgürlük" yaptık, zira tarihsel deneyimimiz, bu iki kavramı birbirlerinden uzun süre ayrı tutmanın ne kadar sakıncalı sonuçlar üretebileceğini gösteriyor. İki kavramı ayırmak sakıncalıdır çünkü eşitlik yoksa özgürlükler sadece güçlü olanlara ait olabilir; aynı şekilde özgürlük yoksa eşitlik de otoriterleşir ve nihayetinde kendisini imha eder. Dolayısıyla bu iki kavram, eleştirel pedagojinin birbirlerinden ayrılması teklif dahi edilemeyecek iki yönüne işaret etmektedir. Bu nedenle, iki kavramın arasını çok açmadan bu sayımızdaki kavram dosyamızın konusunu "özgürlük" olarak belirledik. Dosyamızın ilk yazısında Remzi Onur Kükürt bizim için eğitim ve özgürlük arasındaki ilişkiyi felsefi bir çerçeveye yerleştirdi. Ardından gelen 7 yazı, yayın meclisi üyelerimizin 24-26 Eylül 2025 tarihlerinde Ankara'da yapılan 18. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi'nde gerçekleştirdikleri 2 oturumda sunulan bildirilerden üretilmiş çalışmalar. "Eleştirel Pedagoji ve Özgürleşme" ana başlığı altında, "Formel ve İnformel Öğrenme Süreçlerinde Özgürleşme" ve "Toplumsal Hareketler, Kolektivizm, Direniş ve Siyasal Özneleşme Olarak Öğrenme" başlıklı oturumlarda yapılan sunumlar ve tartışmalar sonrasında bu yazılarımız ortaya çıktı. Bu yazıların ilkinde Yasemin Tezgiden-Cakcak ve Ebru Eren, dergimizi canlandırma sürecindeki deneyimlerimizi inceliyor. İkinci yazıda Tolga Ulusoy sanat eğitimini eleştirel pedagoji perspektifinden ele alıyor. Sonraki yazıda Songül Gün, Yasemin Erdoğan-Öztürk, Duygu Altınoluk, Zeynep Alica ve Gülşah Aykaç kendi eğitim deneyimlerini feminist pedagojinin kavramlarıyla haritalandırıyor. Ardından Aslıhan Hancı'nın dijital kapitalizm altında sıkıştırılmakta olan liseli gençlerle yaptığı foto-anlatı çalışması, Boğaziçi Eleştirel Eğitim Topluluğu'nun üniversitelerindeki direnişi öğrenme ve özgürleşme bağlamında inceledikleri yazıları, Nihan Soycan'ın Saraçhane protestoları olarak adlandırılan sürece katılan gençlerin siyasal öğrenme deneyimlerini ele aldığı yazı ve Ş. Erhan Bağcı'nın Fatsa'daki tarihsel yerel yönetim deneyimine eleştirel pedagoji kavramlarıyla baktığı çalışması geliyor. Özgürlük dosyamızda bu yazılardan sonra Muhammed Keser'in Freire'deki "praksis" kavramına ilişkin yazısı, Muhittin Şahin'in sınıf ortamlarının sessizleştirici etkisi karşısında özgürleşmenin

imkanlarını tartıştığı çalışması, Birol Alğan'ın Illich, Spring ve Rancière'nin perspektifinden okul ve özgürleşme arasındaki ilişkiyi değerlendirdiği incelemesi ve Özge Göçer'in Zapatistaların tohum pedagojileri yazısı yer alıyor. Hâsılı, zengin bir özgürlük dosyası sunuyoruz okurlarımıza.

Bu sayıdaki Odak dosyamızın konusu "Öğretmen Emeği". Kamu okullarında kadrolu ve ücretli statüde çalışan öğretmenlerin yanı sıra belediyelerde ve özel sektörde çalışan öğretmenler ile de grup söyleşileri yaptık ve yine, geçen sayımızda olduğu gibi onların dile getirdiklerini olduğu gibi yayınlıyoruz. Bu görüşmelerin öncesinde, bu konunun neden eleştirel pedagojinin sorun alanlarından biri haline geldiğine ilişkin bir durum tespiti yazısı ve sonrasında da, yaptığımız görüşmelerin bir değerlendirmesini bulacaksınız. Amacımız, öğretmen emeğinin parçalı görünümünü aracısız biçimde aktararak, bu parçalanmışlık içinde ortaklıkların ve farklılıkların nasıl deneyimlendiğini görünür kılmak. Farklı statülerde çalışan öğretmenlerin anlattıkları bir araya getirildiğinde, öğretmenliğin yalnızca bireysel bir meslek deneyimi değil, aynı zamanda emek süreçleri, baskı, sömürü ve hak gasplarıyla şekillenen kolektif bir mücadele alanı olduğu ortaya çıkıyor. Bu görüşme metnlerinin ardından dosyanın sonunda yer alan çalışma grubu yorumunun, öğretmen emeğinin farklı biçimlerini politik düzlemde tartışmaya açacak bir hareket noktası oluşturmasını umuyoruz.

Dosyamızın ardından, Hülya Daran Deveci'nin geçtiğimiz okul döneminin sonunda gündeme gelen Milli Eğitim Bakanlığı'nın Proje Okulları operasyonu ve Veli-Der'in mücadelesini ele alan yazısı ile Anıl Ersöz'ün 19 Mart sonrası ODTÜ'de ders boykotlarıyla birlikte yaşanan süreçte farklı bileşenlerin diyaloga girmesinde kolaylaştırıcı bir rol oynayarak eleştirel eğitimci kimliğini hayata geçirdiğini anlatan yazıları yer alıyor. Her iki yazımız da eleştirel pedagojinin eğitim alanında gerçekleşen direnişlerle ne şekilde örtüştüğünü gösterir niteliğinde.

Bu sayımızda da eleştirel pedagojiyi kültür-sanat bağlamında ele alan yazılarımız var. Deniz Can Tepe ve Duygu Altınoluk eleştirel müzik pedagojisine giriş niteliğinde bir yazı yazdılar. Nazlı Emine Dayangaç, *Parazit* filmini eleştirel pedagoji gözüyle inceledi ve Türkan Kaplan da edebiyat ile eğitimin kesiştiği noktada ötekilerin sesini duyulur kılmanın yollarına değindi.

Geçtiğimiz sayıda, dergimizde artık felsefe ve farklı disiplinlerden eleştirel perspektiflere yer ayıracağımızı söylemiştik. Eleştirel pedagojiye ilişkin kavrayışımızı genişletmesini ve derinleştirmesini umduğumuz, aynı zamanda Türkiye'de eleştirel teorinin farklı disiplinlerinin etkileşimini güçlendireceğini düşündüğümüz bu yazı kategorileri altında bu sayıda eleştirel gerçekçilik ve eleştirel psikoloji var. Felsefe yazımızı Onur Özmen kaleme aldı: Eleştirel gerçekçiliğe yönelik giriş niteliğindeki bu yazı elinizdeki sayıda bitmiyor, devamı gelecek. Disiplinlerarası etkileşim alanı için ise bu sayıda Sertan Batur, bizim için eleştirel psikolojinin kavramsal çerçevesini çizdi ve Türkiye'deki durumu anlattı.

Kitaplarımızı da unutmadık. Meltem Şeref, Ira Shor'un *Güçlendiren Eğitim* kitabını; Özlem Yıldırım, Freire'nin *Özgürlüğün Pedagojisini*; Uğur Akdeniz ise Richard Sennett'in *Yeni Kapitalizmin Kültürü* kitaplarını tanıttılar bizim için. Ve son olarak da çevirilerimiz var. Gökçen Karaman, Joe Coleman'ın küresel yeni otoriterleşme dalgası karşısında Freire'nin düşüncesinin önemine işaret eden yazısını çevirdi bu sayıda. Songül Büyükköse ve Ali Özdemir de, Emiliano Bosio'nun küresel vatandaşlık eğitimi hakkında Alberto Torres ile yaptığı söyleşiyi Türkçeleştirdiler. Ş. Erhan Bağcı ise neoliberalizmin tıp eğitimi üzerindeki etkileri ve eleştirel pedagojinin tıp eğitimine nasıl bakabileceği hakkında bize fikir veren bir çeviri yaptı.

Fark ettiğiniz üzere bu sayımız da oldukça dolu ve çok sayıda giriş niteliğinde yazımız var. Her sayımız bizde ilk sayı kadar heyecan yaratıyor. Şimdi bu heyecanımızı sizlerle paylaşıyoruz.

İyi okumalar.